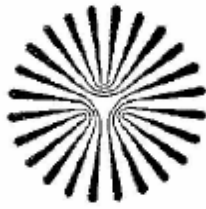


الله أكبر



دانشگاه پیام نور  
دانشکده علوم انسانی  
گروه علمی جامعه‌شناسی

عنوان پایان‌نامه :

فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه مسائل اجتماعی در ایران

نگارش :

هادی باقری نژاد

استاد راهنما :

دکتر رحمت اله صدیق سروستانی

استاد مشاور :

دکتر امیر ملکی

پایان‌نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد  
در رشته جامعه‌شناسی توسعه

بهمن ۱۳۸۸

## تشکر و قدردانی

در این بخش لازم است تا از کلیه کسانی که مرا در تهیه و اجرای این پژوهش یاری کرده‌اند، تشکر کنم. چرا که انجام این پژوهش بدون مساعدت و همکاری این عزیزان امکان‌پذیر نبود. در ابتدا باید از خانواده خود و بخصوص پدر و مادرم که با مساعدت‌های مالی و معنوی و فراهم کردن محیطی آرام به اجرای این تحقیق کمک کردند، قدردانی کنم. همچنین لازم است از کمک‌ها و هدایت‌های عالمانه اساتید محترم؛ دکتر رحمت اله صدیق سروستانی و دکتر امیر ملکی سپاسگذاری کنم که با تصحیح و اعمال نظرهای علمی‌شان در طول اجرای طرح، اینجانب را در تهیه این رساله یاری کردند.

## پژوهش

مهمترین هدف فراتحلیل حاضر، ترکیب و انباشت نتایج و راهکارهای علمی و کاربردی مطالعات انجام شده در حوزه مسائل اجتماعی ایران است. در این فرایند پژوهشی، یافته‌های حاصل از ۳۶ پروژه و پایان‌نامه تحصیلی که به بررسی مهمترین مسائل اجتماعی پیش روی جامعه ایرانی از جمله بیکاری، فقر، خشونت، مسکن، اعتیاد، سرقت، طلاق، نابرابری، فساد اقتصادی و ... پرداخته‌اند، مورد طبقه‌بندی و فراتحلیل قرار گرفته است. هر پژوهش برای رسیدن به نتایجی متقن و معتبر، مستلزم رعایت معیارهای روش‌شناختی است. از این رو در فراتحلیل حاضر، ابتدا هریک از عناصر بنیادین مطالعات مورد بررسی با توجه به معیارهای مرتبط با آنها مورد ارزیابی قرار گرفت و سپس به واکاوی ارتباط و همسازی درونی این عناصر در ساختمان پژوهشی آنها پرداختیم.

نتایج به دست آمده گویای آن بود که در مجموع ۴۴ درصد از مطالعات مورد بررسی در حوزه مسائل اجتماعی ایران، به لحاظ میزان رعایت معیارهای روش‌شناختی در حد قابل قبولی هستند و ۵۶ درصد از آنها از نظر علمی و روشی در سطح مناسبی قرار ندارند. بیشترین ضعف تحقیقات مورد ارزیابی مربوط به بخش مبانی نظری تحقیق و ارتباط آن با سایر بخش‌های پژوهش بوده است. همچنین پاره‌ای از مطالعات مورد بررسی نسبت به رعایت منطقی شیوه‌های متعارف یک تحقیق علمی، اصول فرضیه‌سازی، اصول مفهوم‌سازی، ارتباط ارگانیک مجموعه عناصر و اجزای پژوهش با یکدیگر و استفاده از روش‌های کیفی در تحقیق کم توجهی کرده‌اند.

در پایان این پژوهش با در نظر گرفتن معیارهای روش‌شناختی، نتایج معتبر و راهکارهای علمی و کاربردی مطالعات مورد ارزیابی استخراج و ترکیب شده و به تفکیک ۱۸ مورد از مسائل اجتماعی مورد نظر، ارائه شده‌اند. به این امید که مورد استفاده و کاربرد محققان، کارشناسان، برنامه‌ریزان و مسئولان جامعه در جهت پیشبرد اهداف، برنامه‌ها و حل مشکلات اجتماعی ایران قرار گیرد.

## فهرست

### فصل اول : کلیات

۱	مقدمه
۲	طرح مسأله
۳	اهمیت و ضرورت موضوع
۵	اهداف

### فصل دوم : پیشینه تحقیق

۸	سابقه تحقیق
۱۰	نتایج تحقیقات گذشته
۱۴	مطالعات خارجی

### فصل سوم : روش شناسی

۱۶	روش انجام پژوهش
۲۶	جامعه آماری و تعداد نمونه
۲۶	ابزار گردآوری اطلاعات
۲۶	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۷	مشخصات نمونه‌های ارزیابی شده

### فصل چهارم : فراتحلیل پژوهشها

۳۸	بخش اول : طبقه‌بندی و فراتحلیل عناصر بنیادین پژوهشها
۵۶	بخش دوم : ارزیابی و فراتحلیل روش‌شناسانه پژوهشها
۷۷	بخش سوم : طبقه‌بندی و فراتحلیل نتایج و راهکارها

### فصل پنجم : نتیجه‌گیری

۱۲۰	نتیجه‌گیری
۱۲۷	پیشنهادات
۱۳۰	منابع

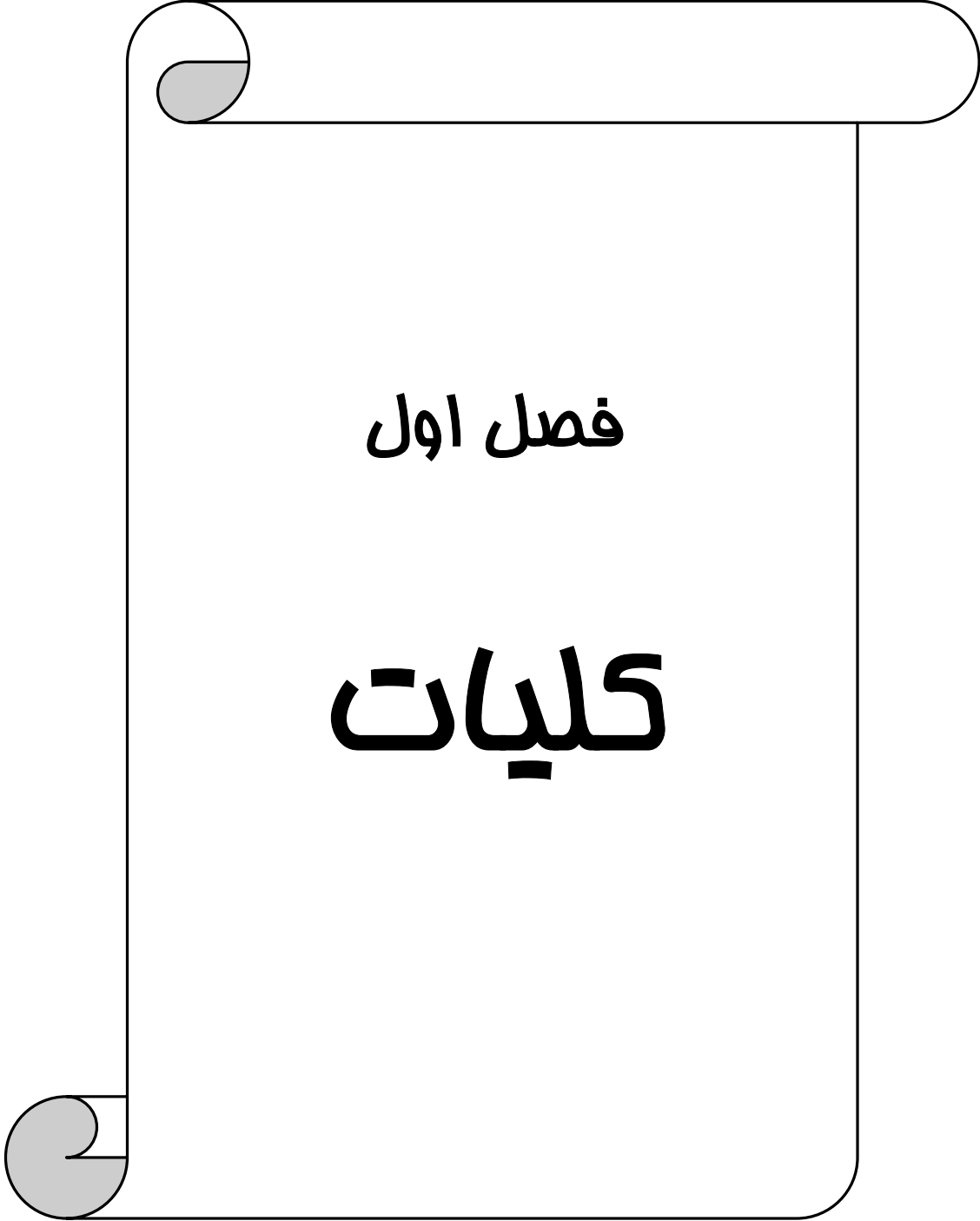
## فهرست جداول

- جدول شماره ۴ - ۱ : طبقه بندی روش شناسانه ۳۶ پروژه تحقیقاتی ..... ۳۷
- جدول شماره ۴ - ۲ : توزیع فراوانی پژوهش‌های مورد بررسی به لحاظ حوزه مطالعاتی ..... ۴۳
- جدول شماره ۴ - ۳ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ماهیت پژوهش ..... ۴۴
- جدول شماره ۴ - ۴ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ روش تحقیق ..... ۴۵
- جدول شماره ۴ - ۵ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ دارا بودن فرضیه ..... ۴۶
- جدول شماره ۴ - ۶ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ تعداد فرضیه ..... ۴۷
- جدول شماره ۴ - ۷ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ حجم نمونه ..... ۴۸
- جدول شماره ۴ - ۸ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ تکنیک نمونه گیری ..... ۵۱
- جدول شماره ۴ - ۹ : توزیع فراوانی تکنیک های جمع آوری اطلاعات در مطالعات مورد بررسی ..... ۵۲
- جدول شماره ۴ - ۱۰ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ تکنیک تجزیه و تحلیل اطلاعات ..... ۵۳
- جدول شماره ۴ - ۱۱ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ رعایت چارچوب متعارف تحقیق علمی ..... ۵۵
- جدول شماره ۴ - ۱۲ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ دارا بودن مدل تحقیق ..... ۵۶
- جدول شماره ۴ - ۱۳ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ مفهوم سازی ..... ۵۸
- جدول شماره ۴ - ۱۴ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ دارا بودن اعتبار ..... ۵۹
- جدول شماره ۴ - ۱۵ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین عنوان تحقیق با موضوع آن ..... ۶۰
- جدول شماره ۴ - ۱۶ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین اهداف تحقیق با موضوع آن ..... ۶۲
- جدول شماره ۴ - ۱۷ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین مبانی نظری با موضوع تحقیق ..... ۶۳
- جدول شماره ۴ - ۱۸ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط منطقی بین مبانی نظری با اهداف تحقیق ..... ۶۴
- جدول شماره ۴ - ۱۹ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین نتایج تحقیق با عنوان و موضوع ..... ۶۵
- جدول شماره ۴ - ۲۰ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین نتایج تحقیق با اهداف ..... ۶۶
- جدول شماره ۴ - ۲۱ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین نتایج تحقیق با مبانی نظری ..... ۶۷
- جدول شماره ۴ - ۲۲ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین راهکارها با عنوان و موضوع ..... ۶۸
- جدول شماره ۴ - ۲۳ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین راهکارها با اهداف ..... ۶۹

جدول شماره ۴ - ۲۴ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین راهکارها با مبانی نظری .....

جدول شماره ۴ - ۲۵ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ ارتباط بین راهکارها با نتایج .....

جدول شماره ۴ - ۲۶ : توزیع فراوانی مطالعات مورد بررسی به لحاظ میزان رعایت معیارمندی مجموعه اجزای پژوهش .....



فصل اول

کلیات



## مقدمه

فرا تحلیل یکی از روش‌های توصیفی است که به ارزیابی تحقیقات انجام شده و یا برنامه‌های خاص می‌پردازد (هایگ ۱۹۶۹: ۵۷۰).

آنچه فرا تحلیل بر آن تکیه دارد عبارت است از جمع‌آوری یافته‌های پژوهش از مطالعات منفرد و پراکنده به منظور ترکیب و یکپارچه‌سازی یافته‌های آن جهت استفاده علمی و کاربردی (صدیق سروسستانی ۱۳۷۹: ۶۸).

در کشورهای غربی در حوزه علوم اجتماعی فرا تحلیل جایگاه ویژه‌ای دارد. عوامل گوناگونی در این امر دخالت دارند که مهمترین آن‌ها عبارتند از: استفاده علمی و کاربردی از ترکیب نتایج تحقیقات انجام شده و بهینه‌سازی آنها، توسعه دانش اجتماعی در حوزه پژوهش و روش‌شناسی و استفاده از یافته‌ها و نتایج آنها در برنامه‌ریزی و اداره جامعه یا بخش‌هایی از آن.

به نظر می‌رسد به رغم تحولات و دگرگونی‌های علوم اجتماعی به عنوان رشته علمی مستقل، در چند دهه گذشته، تحقق انتظارات جامعه از کارایی و کاربردهای رو به رشد این دانش، در مقایسه با جایگاه بسیار پویا و کارآمد آن در سایر کشورها، در آینده‌ای دور امکان‌پذیر است.

در تمامی عرصه‌ها و حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه ما، نیازهای گوناگونی وجود دارد و بحث‌هایی مطرح می‌شود که جامعه‌شناسی می‌تواند پاسخگوی آن باشد. با این همه هنوز علوم اجتماعی نتوانسته است نقش فعال و گره‌گشایی را که در خور توانایی‌ها و ظرفیت‌های آن است، ایفا نماید و منزلت و جایگاه خود را در محافل علمی، اجتماعی و بخصوص نهادهای رسمی حکومتی، پیدا کند.

ارزیابی و داوری کارهای پژوهشی در ایران با تکیه بر ادبیات پژوهشی، نخستین قدم در راه توسعه و تکوین پژوهش‌هاست که در کشور ما عنایت چندانی بدان نمی‌شود. این غفلت شاید منبعت از این تصور باشد که

---

باز بینی طرح‌های انجام شده با نوعی بد نامی برای محققان یا کارفرمایان همراه است. مطالعه فراتحلیل اگر هم منجر به این نتیجه گردد که مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در بردارنده هیچ نتیجه معقولی نیستند و تنها این پژوهش‌ها وقت و هزینه‌ها را به هدر داده‌اند، باز هم حائز اهمیت است ( صدیق سروستانی ۱۳۷۹: ۶۸).

البته کار فراتحلیل با دشواری‌هایی نیز همراه است و مشکلات زمانی بیشتر می‌شود که با مطالعات گوناگونی درحوزه موضوعی مشترکی مواجهیم. هر یک از این مطالعات، متغیرها، روش‌ها و نمونه‌های متفاوت و گاه ناهم‌ساز با یکدیگر را انتخاب کرده‌اند و از همین روی با نتایج متفاوتی مواجه شده‌اند ( وولف ۱۹۸۸: ۱۲).

از این رو در این پژوهش، حتی الامکان تلاش کرده‌ایم که معیارهایی را انتخاب کنیم تا فاصله علمی و محتوایی پروژه‌ها به حداقل برسد و با ترکیب و طبقه‌بندی نتایج و دسته‌بندی راهکارهای ارائه شده در پژوهش‌های باز تحلیل شده، گامی هر چند کوچک در جهت پیشبرد اهداف، برنامه‌ها و نیز حل مشکلات اجتماعی در ایران برداریم.

## طرح مسأله

افزایش نگرانی‌های عمومی درباره مسائل مختلف اجتماعی، هم از این رو که خسارات و صدمات وارده بر پیکر جامعه، از ناحیه این گونه مسائل رو به فزونی دارد و هم از آن رو که گاهی مقابله با آن نیز روز به روز دشوارتر می‌شود، شناخت علمی و دقیق مسائل اجتماعی را ضروری می‌سازد.

مسأله اجتماعی به شرایط مشکل‌زایی اطلاق می‌شود که شایع باشد و بتوان آن را تغییر داد و باید آن را تغییر داد، زیرا این وضعیت تحت تأثیر انسان‌ها ایجاد شده و بنابراین به وسیله خود انسان‌ها نیز می‌شود آن را تغییر داد ( لوزیک ۱۳۸۳: ۲۵).

مطالعات انجام شده درحوزه مسائل اجتماعی ایران مانند سایر رویکردهای جامعه‌شناسی، حجم نسبتاً گسترده‌ای

از پژوهش‌های انجام شده در عرصه علوم اجتماعی را به خود اختصاص داده است. تنوع و حجم پژوهش‌ها در این حوزه نشان دهنده ضرورت‌های جامعه و مسائلی است که جامعه دچار آن است.

پژوهشگران متعددی تلاش کرده‌اند تا آنچه را به نظر مسأله اجتماعی آمده مورد مطالعه قرار داده و علل و عوامل و پیامدهای آن را ارزیابی کنند. اما این پژوهش‌ها همانند کند و کاوهای سایر حوزه‌های علوم انسانی از روش معینی پیروی نکرده و بیشتر تابع سلیقه و علاقه پژوهشگر بوده است. فراتحلیل حاضر کوششی است برای تحلیل مجدد مجموعه‌ای از این پژوهش‌ها درحوزه مسائل اجتماعی ایران و نقدی بر آنچه انجام شده تا ضمن بر شمردن نقاط قوت و ضعف این پژوهش‌ها و دسته‌بندی نتایج و راهکارهای آنها، شیوه فراتحلیل نیز بیش از پیش معرفی شود.

از این رو این پژوهش و فراتحلیل برای پاسخ به این سؤال اصلی صورت می‌گیرد که « مطالعات انجام گرفته درحوزه مسائل اجتماعی ایران به لحاظ علمی و روش‌شناختی و ارائه راهکارهای علمی و کاربردی در چه وضعیتی قرار دارند؟ »

طرح این مسأله باعث می‌شود که به پژوهش‌های انجام گرفته از منظر علمی و روش‌شناسی و همچنین ماهیت کاربردی آنها بخصوص درحوزه مسائل اجتماعی ایران، توجه بیشتری مبذول گردد.

## اهمیت و ضرورت تمقیق

فراتحلیل درحوزه مطالعاتی دنیای امروز جایگاه ویژه‌ای دارد. استفاده از برآیند یافته‌های پژوهش‌های مختلف، جهت برنامه‌ریزی و اداره بخشی جامعه یا کل آن، از مهمترین عواملی است که موجب اهمیت این نوع مطالعات شده است. از طرف دیگر توسعه و انباشت دانش، رویارویی یافته‌ها برای دریافت پایایی و آزمون تطبیق‌پذیری آنها درحوزه واقعیت جهت بررسی روایی این پژوهش‌ها از جمله عوامل دیگری است که موجب

توسعه و تکوین این دانش گردیده است ( سشر پانزل ۱۹۹۷: ۴۲ - ۳۴۱ ).

ترکیب و تلفیق نتایج حاصل از تحقیقات گذشته به تکمیل و یکپارچه‌سازی همه تلاش‌های تحقیقاتی که در یک زمینه صورت گرفته‌اند کمک می‌کند. مرور بر تحقیقات گذشته جدای از پیوند بین پژوهش‌های گذشته و آینده باعث تجمیع، تلفیق و سازماندهی منطقی مطالعات متعدد و پراکنده در یک زمینه خاص می‌شود. با کنار هم گذاردن مطالعات متعدد و پراکنده ممکن است به یک الگوی کلی نهفته در اطلاعات دست یابیم. فراتحلیل وسیله‌ای است برای ترکیب کمی اطلاعات حاصل از چند پژوهش و در نتیجه کشف روابط تازه‌ای که از مطالعات جداگانه و انفرادی به دست نمی‌آید ( شکرکن ۱۳۷۷: ۱۲۱ ).

از سوی دیگر هنگامی که نتایج پراکنده، که در چندین طرح تحقیقاتی وجود دارند به یکدیگر متصل می‌شوند، شبکه دائمی دانش به جریان می‌افتد و نتایج و راهکارها با اتصال به یکدیگر می‌توانند در ابعاد متفاوت به حل یک مسأله منجر شوند. از این رو بدیهی است که بخش عمده‌ای از فایده‌هایی که بر این گونه تحقیقات مترتب است متوجه دستگاه برنامه‌ریزی و اجرایی شود.

فایده دیگر نتایج این گونه تحقیقات استفاده از آنها در نظام آموزشی و دانشگاهی است. اطلاعات ناشی از موقعیت یک حوزه مطالعاتی در جامعه می‌تواند مورد توجه استادان و دانشجویان قرار گیرد و همین طور در غنی‌سازی متون درسی مفید واقع شود. جز اینها دانشجویان با آشنا شدن با نقاط ضعف روش‌شناسی موجود در جامعه می‌توانند در جهت رفع آن تلاش کنند و نظام آموزشی بدین طریق به دنیای پژوهشی متصل می‌گردد ( صدیق سروستانی ۱۳۷۹: ۶۹ ).

علاوه بر این، پاسخ به پرسش‌های مطروحه در زمینه مسائل اجتماعی و ایجاد وفاق فکری بین اندیشمندان اجتماعی و متخصصان مربوطه درباره عمده‌ترین مسائل اجتماعی کشور، بستر تعاملات علمی را به وجود می‌آورد. چنین تعامل و وفاق فکری بین نخبگان و اندیشمندان اجتماعی با مردم و مسئولان نهادهای رسمی و غیر رسمی می‌تواند زمینه را برای اصلاح، رفع و پیشگیری از مسائل اجتماعی فراهم آورد. و به تبع آن

زمینه موفقیت در امر توسعه و بهبود حیات اجتماعی را فراهم سازد.

## اهداف تمقیق

هدف اصلی این پژوهش بررسی تحقیقات انجام شده در ایران در زمینه مسائل اجتماعی است. در این فرایند پژوهشی، موضوعات مطالعه شده طبقه‌بندی، روش‌های بکار گرفته شده بررسی و یافته‌های این تحقیقات دسته‌بندی و پیشنهادات کاربردی آنها نیز جمع‌آوری و تحلیل شده است. نمودار صفحه بعد، هدف‌های کلان پژوهش را در ۱۸ مورد از مسائل اجتماعی انتخاب شده، نشان می‌دهد.

این پژوهش دارای سه بخش خواهد بود. بخش اول شامل دسته‌بندی و طبقه‌بندی عناصر بنیادین پژوهش‌هاست که در برگیرنده طبقه‌بندی عناوین، ماهیت پژوهش، روش تحقیق، فرضیات و میدان مطالعه خواهد بود. بخش دوم به ارزیابی روش‌شناسانه پژوهش‌ها اختصاص خواهد یافت که بر مبنای آن پروژه‌ها از منظر ارتباط ارگانیک میان عناصر و اجزای پژوهش مورد ارزیابی قرار خواهند گرفت. و دربخش سوم نتایج و راهکارهای پژوهش‌ها جمع‌آوری و تحلیل شده و پیشنهادات کاربردی آنها به تفکیک ۱۸ مورد از مسائل اجتماعی ایران ارائه می‌شود. از این رو، مهمترین اهداف این پژوهش شامل موارد زیر است :

- بررسی انسجام درونی تحقیقات انجام شده،
- مشخص ساختن نقاط قوت و ضعف تحقیقات انجام شده،
- بررسی روایی تحقیقات انجام شده برای توسعه و انباشت دانش،
- ترکیب و یکپارچه‌سازی یافته‌ها و نتایج تحقیقات انجام شده برای استفاده علمی و کاربردی،
- نشان دادن اهمیت نقد و انتقاد درحوزه علوم اجتماعی.

## اهداف کلان در قالبهای موضوعی



فصل دوم

پیشینه تحقیق

## سابقه تمقیق

از آنجا که فراتحلیل شیوه‌ای جدید در تحقیقات است، هنوز در ایران به مطالعه‌ای رایج تبدیل نشده است. به این دلیل نیز تحقیقات زیادی در این زمینه صورت نگرفته است. اما در اینجا به دو مورد از مطالعات انجام گرفت اشاره می‌شود :

○ فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران، رحمت اله صدیق سروسستانی، نامه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، شماره ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۷۹ :

در این پژوهش و ارزیابی تحقیقات انجام شده، بعد از ارائه تعریفی از فراتحلیل، اظهار می‌شود که اهداف تحقیق شامل دو بخش است، بخش اول شامل دسته‌بندی و طبقه‌بندی عناصر بنیادین پژوهش‌هاست که در برگیرنده طبقه‌بندی عناوین، هدفها، مبانی نظری و تجربی پژوهش، روش‌شناسی و در نهایت طبقه‌بندی و فراتحلیل نتایج می‌باشد. بخش دوم به ارزیابی روش‌شناسانه پژوهش‌ها اختصاص یافته که بر مبنای آن پروژه‌ها از منظر روش‌شناختی مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

روش اصلی اجرای پژوهش، مطالعه اسنادی از نوع تحلیل محتوای متون است. جامعه آماری شامل پروژه‌ها و پایان‌نامه‌های تحصیلی است که به موضوع آسیب‌شناسی اجتماعی اختصاص داشته است. از میان بیش از یک صد عنوان در زمینه آسیب‌شناسی اجتماعی، ۴۰ پروژه و پایان‌نامه تحصیلی بر اساس معیارهایی چون، زمان اجرای طرح، جامعه‌شناختی بودن موضوع پژوهش، مقطع تحصیلی پایان‌نامه و رعایت حداقلی از قواعد روش‌شناسانه و نتایج آزمون‌ها گزینش شده‌اند.

تکنیک جمع‌آوری اطلاعات بر اساس طرح پرسشنامه معکوس و سؤالات ارزیاب در پرسشنامه بوده که بعد از جمع‌آوری اطلاعات لازم مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. تکنیک تجزیه و تحلیل نیز بر مبنای تفسیر



طبقه‌بندی‌های انجام شده و تحلیل همسازی ساختمان پژوهش استوار بوده است.

○ فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، علی اصغر فیروزجائیان، راهبرد فرهنگی، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۷:

در این پژوهش، ابتدا اهمیت و ضرورت انجام فراتحلیل در حوزه ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی با توجه به لزوم دست یافتن به نتایج عام و یکپارچه‌ای در زمینه پای‌بندی افراد به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه ایرانی، مطرح شده است.

تحقیق به دو بخش اصلی تقسیم شده است. بخش اول شامل ارزیابی تئوریک و روشی تحقیقات مطالعه شده به تفکیک بخش‌های مختلف تحقیق ( کلیات، مبانی نظری و تجربی، روش شناسی، نتایج و راهکارها ) بوده است. بخش دوم شامل طبقه‌بندی و جمع‌بندی تحقیقات بوده که به دو روش انجام پذیرفت، در ابتدا مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر پای‌بندی مردم به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی ( سن، تحصیلات، جنسیت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، خانواده، ثبات آن و الگوهای رفتاری والدین، اعتقادات مذهبی و کنترل اجتماعی ) مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه راهکارهای ارائه شده برای پای‌بندی مردم به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بر این مبنا که خطاب به کدام یک از نهاد‌های فرهنگی - اجتماعی ( خانواده، رسانه‌ها، نهاد‌های آموزشی و نهاد دین )، نهاد‌های اقتصادی و حمایتی یا نهاد‌های قانون‌گذار یا کنترل‌کننده باشد، دسته‌بندی شده است.

حجم نمونه این پژوهش، ۳۹ تحقیق در مورد میزان پای‌بندی افراد به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی اعم از پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی است که با توجه به نوع مطالعات انجام گرفته، گستره مطالعاتی طرح‌ها و روش انجام پژوهش، انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز استفاده از پرسشنامه معکوس بوده که نتایج آن برای داوری در اختیار چهار داور متخصص قرار گرفت و پس از انجام داوری، داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته است.

## نتایج تمقیقات گذشته

○ نتایج به دست آمده از فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب شناسی اجتماعی در ایران ( رحمت اله صدیق سروستانی ) نشان می‌دهد که :

از میان پژوهش های مورد مطالعه ۲۰ درصد فاقد مبانی نظری بوده‌اند، در حالی که این نسبت در ادبیات تجربی تحقیق به ۴۰ درصد می‌رسد. ۶۵ درصد پروژه ها دارای فرضیه بوده و ۳۵ درصد بقیه از فرضیه استفاده نکرده‌اند. ۳۹/۳ درصد کل فرضیه ها در قالب ویژگی های مرتبط با فرد بوده و بعد از آن ۲۶/۳ درصد فرضیه ها مطرح کننده تأثیر ساختار اجتماعی و نظام ارزشی جامعه در بروز جرم و بزهکاری بوده و ۱۸ درصد فرضیه ها نیز بر نقش خانواده تأکید داشته‌اند. ۱۰ درصد به گروه دوستان و همالان و تنها ۶/۴ درصد به نقش محیط مدرسه در بزهکاری و جرائم توجه کرده‌اند.

از لحاظ رعایت معیارمندی عناصر ساختمان پژوهش، ۴۰ درصد از پروژه های مورد مطالعه در حوزه آسیب شناسی اجتماعی در ایران، امتیاز بالایی را کسب نموده و فاقد اشکال روشی بوده‌اند. در ۴۰ درصد دیگر پژوهش ها به طور متوسط معیارهای روشی را رعایت کرده‌اند و به عبارت دیگر به رعایت پاره ای از معیارها بی‌توجه بوده‌اند و بالاخره ۲۰ درصد از پژوهش های مطالعه شده، پایین ترین امتیاز را کسب کرده‌اند و تقریباً ساختمان پژوهشی این پروژه ها فاقد استحکام علمی و روشی بوده است.

در ۵۲/۵ درصد از مطالعات مورد بررسی شیوه های متعارف تحقیق رعایت شده است. اما در ۳۷/۵ درصد مطالعات، شیوه ها در شکل منطقی آن رعایت نشده و در ۱۰ درصد دیگر از پروژه های مورد بررسی توجه چندانی به مراحل یک پژوهش علمی نشده است.

در مورد هدف های تحقیق و روش شناسی ۵۷/۵ درصد از پروژه ها توانسته‌اند معیارهای علمی این بخش را به خوبی مورد توجه قرار دهند. در زمینه طرح مسأله، در بخش عمده ای از پروژه ها مسائل دقیق و گویا

مطرح نشده اند. در زمینه مبانی نظری و تجربی تحقیقات، تنها در ۲۵ درصد از تحقیقات مبانی قابل قبولی عرضه شده است. و در ۵۰ درصد از تحقیقات همواره نقاط ضعفی در زمینه رعایت معیارهای روشی ملاحظه شده است. به عنوان نمونه یکی از نقاط ضعف روش شناسی پروژه های کمی، عدم استفاده از تکنیک های مطلوب و پیشرفته تجزیه و تحلیل اطلاعات است، مثلاً تکنیک های تحلیل مسیر، تحلیل عوامل و... بسیار کم مورد استفاده قرار گرفته اند.

در حوزه نتایج تحقیق، تنها در ۳۷/۵ درصد از پروژه ها نتایج متقن و معتبر ارائه شده است. بقیه یافته ها یا مبتنی بر بنیان های علمی نبوده و یا فاقد بنیان نظری بوده اند. در زمینه راهکارهای پژوهشی تنها ۲۵ درصد از پژوهش ها راهکارهای معتبر و تحقیق پذیر ارائه شده است.

در نهایت در ۴۰ درصد از پروژه ها، معیارهایی را که برای اجزاء و عناصر تحقیق بر شمردیم، در حد قابل قبولی مورد توجه قرار داده اند. در ۴۰ درصد دیگر نسبت به برخی از معیارها در بخشی از عناصر ساختمان پژوهشی سستی وجود داشته است. و ۲۰ درصد از پروژه ها نیز از لحاظ رعایت معیارمندی اجزاء و عناصر تحقیق حد پایینی داشته اند.

در زمینه همسازی عناصر ساختاری تحقیق، ۴۵ درصد مطالعات و تحقیقات عناوینی نا متناسب با موضوعی که در مورد آن مطالعه شده، انتخاب کرده اند. هدف های پژوهشی در ۳۰ درصد از پروژه های مورد بررسی، همواره همان هایی نبوده اند که موضوع تحقیق به دنبال آن بوده است.

تنها در ۱۵ درصد از پروژه ها همسازی بین مبانی نظری و تجربی با نتایج تحقیقات به چشم می خورد. به طور خلاصه، از مجموعه تحقیقاتی که مورد مطالعه قرار گرفته اند، تنها در ۳۲ درصد از تحقیقات همسازی قابل توجهی میان عناصر تحقیق وجود داشته است. نا همسازی ارگانیک میان عناصر در ۳۷/۵ درصد از پژوهش ها مشاهده شده و در ۳۰ درصد از تحقیقات این اختلال ارگانیک و نا همسازی بسیار زیاد بوده است. به عنوان یک نتیجه کلی می توان گفت که وجود نا همسازی ارگانیک بین عناصر پژوهشی و عدم توجه به

معیارمندی عناصر ساختمان پژوهش، حکایت از آسیب های جدی در مطالعات و تحقیقات آسیب شناختی ما دارد.

○ نتایج حاصل از فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه ارزش ها و هنجارهای اجتماعی ( علی اصغر فیروزجائیان ) نشان می دهد که :

از لحاظ کلیات تحقیق ( بیان موضوع، اهمیت موضوع و اهداف ) از منظر داوران، ۶۰ درصد طرح های انجام شده موضوعات کاملاً مرتبطی با عنوان تحقیق داشته و ۴۰ درصد طرح ها تا حدودی مرتبط اند. در ۴۵/۷ درصد طرح ها، اهداف تحقیق تناسب کاملی با موضوع طرح دارند، و در ۵۲/۴ درصد موارد، تا حدودی این تناسب وجود دارد و در ۱/۹ درصد موارد تناسب چندانی وجود ندارد. در کل از نظر داوران ۵۷/۱ درصد طرح ها از نظر بیان کلیات طرح خوب، ۲۷/۷ درصد طرح ها متوسط و ۱۵/۲ درصد طرح ها نیز ضعیف بوده اند.

در زمینه مبانی نظری تحقیق در ۴۷/۷ درصد از تحقیقات، مبانی نظری متناسب با موضوع تحقیق و در ۴۶/۷ درصد نیز مبانی نظری تا اندازه ای متناسب با موضوع تحقیق است و در ۵/۷ درصد نیز هیچ تناسبی بین مبانی نظری و موضوع تحقیق وجود ندارد. در ۴۳/۸ درصد از تحقیقات، فرضیات تحقیق کاملاً متناسب با چارچوب نظری تحقیق و در ۴۷/۶ درصد نیز تا اندازه ای در ارتباط با آن است و در ۸/۶ درصد نیز هیچ تناسبی فرضیات و چارچوب نظری وجود ندارد. در ۵۵ درصد از طرح های مطالعه شده همه متغیرها، در ۴۱/۷ درصد طرح ها برخی متغیرها و در ۳/۳ درصد آنها تعداد کمی از متغیرها تعریف عملیاتی شده اند. در کل از نظر داوران ۵۴/۳ درصد طرح ها از حیث مبانی نظری خوب، ۳۶/۲ درصد طرح ها متوسط و ۹/۵ درصد طرح ها نیز ضعیف بوده اند.

از نظر روش شناسی تحقیق در ۶۴/۸ درصد طرح ها روش تحقیق انتخاب شده با موضوع تحقیق تناسب کامل دارد، در ۳۱/۴ درصد تناسب نسبی و در ۳/۸ درصد تناسب چندانی در این رابطه وجود ندارد. همچنین